

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 18.

Lýsingarprisur fyri þettireglu: 30 oyr. á forsiðuni, 20 oyr. á 3. og 4. síðu. Við stórra lýsingum fæst avsláttur í prisinum.

Tírsdag hin 2. mai 1933.

Kostar kr. 1,50 fjóðringsárið + Porto. Blaðið verður bílagt á posthúsinum, brævasvarstøðum og skrivstovuni. Telf. 143.

7. árg.

Hvi?

Tað tykist, at okkara lítla oddagrein í næstseinasta blaði hevur fingið fólk til at gerast bilsin. Hvi?! Hava ikki so fræg orð ljóðað her í Føroyum fyrr, ella er tað so langt síðan eitt orð frá einum mannahjarta hevur ljóðað her á landi, at øll fella í undran?

Og hvat var so hetta? Ein lítill partur av øllum tí, sum er at siga í hesum føri. — Ella er tað so at henda undran völdist av tí, at hesi fáu, spakføru orð til hitt danska stýrið komu *hiðani frá*? — Er tað verið so her í Føroyum, at sannleikin og álvarsemið og erligheitin er verið nakað so sjáldsamt, at øll eru ovfarin, tá tey lesa ella hoyra ein mann siga soverðið?

Er tað verið so, at hin politiski partifandin á tann hátt hevur grívið kløvur sínar í menniskjuni í okkara tíð, at all sum eitur dirvi til at siga og megi til at siggja sannleikan er so kámað burtur, at vit byggja okkum og krúpa fram eftir jorðini undan parti-koyrlinum? —

Tað hava verið tíðir, tá fjóðir fyri at vinna fram til betri lívið kor hava offrað seg fyri tí almenna og borið ómenniskjans-íggar byrður, í vón um, at aftaná ali myrkið, aftaná neyðina, so ósigiliga stóra fór at koma dagur. Men *tær* tíðir eru ikki longur, stríðið fyri arbeiðarans rætti og frælsu er komið so mikið á mál, at *hann* kúgast ikki aftur har niður sum hann var fyri einum 70 árum síðan.

Lesið Martin Andersen Nexø's bók „Pelle Erobreren“, lesið um øll tey, sum vóru við til at bera hina socialdemokratisku hugsanina fram, og hvussu tey offraðu seg og síni fyri hesi sak, hvussu tey vórðu „martýrar“ fyri henni. Tey bardust fyri frælsu, javna og bróðurkærleika, bardust fyri at fáa so fræg kor, at lívið var vert at nevna liv.

Vit her vita einki um, hvussu stalt var hjá hinum arbeiðandi fólkinum í øðrum londum og um tann hundraðardaga, tey forðu fyri at koma sær upp í ljósið, men vit kenna tey sum bróður okkara og gleðast yvir, at teim eydnaðist at vinna fram til sigur.

Og vit — hvat er tað vit krevja? — **Rætti!**

Hvussu hevur okkara liv lagað seg í teim farnu oldum, vita vit tað? — „ongan tíð varð niðurskrívað, tað sum har var tonkt, hvat ið fólkid leyt upp-liva, gloynt og útistongt“ — soleiðis yrkir Jakob Jakobsen og hann fer fram: „Hvat ið undir

fremmand harrum fólkid seinni leið, undir ýsspeglum og narrum tað fortelist ei: koyrlin hekk yvir nakka, stongt tað var í búr, undir fótur var tað træðkað rætt sum kfratúre! — Hvussu liv Føroyinganna hevur verið, er óhugnaligt at hugsa um og royna at gita sær til — men vit hava borið tað við tolni, kanska onkumtíð biðið um hjálp tá neyðin var ov stór, »dette fattige Folk ud af Færoes«, sum tað so »vakurt« eitur. Føroya fólk var kúgað á ein og hvønn hátt av útlendskum veldisharrum, og tað ognarleysa fólkid av teim sum jorðina áttu ella høvdu í hondum. —

Lesi vit ta stóru bókinu, sum Chr. Berentzen, amtmáður, hevur savnað: »Tillæg til Forslag og Betænkninger afgivne af den Færoiske Landbokommision«, fáa vit eitt sera ljótt bilet av teim korum, hitt føroyska fólkid livdi undir, og ikki man okkara fólk — tó á ein annan hátt — hava verið minni trælkað enn onnur aðrastaðni kring í londunum. — Munurin er tann at arbeiðisviðurskiftini her í Føroyum á næstan ongan hátt eru lík arbeiðisviðurskiftunum t. d. í Danmark, og meðan okkara søga liggur í myrkri, er t. d. danska fólksins søga frammi í ljósinum og atgongilig fyri ein og hvønn granskara — tað er ein stórir munur.

„Han mindtes en kending gammel og tro: det store bøl-gende hav.“ — — — Hitt stóra havið, har »háran gongur brotla«, vinur góður var tað okkum, tó sorgir tungar valdi tað okkum, eisini tað sveik okkum — tó tað vildi tað ei — — — Okkara fiski-grunnar verða oyddir av bret-skum rovfiskarum, so tær tíðir eru langt síðan *ein søga bert* tá skip okkara fiskaðu undir Føroyum — nú fáa ikki bátar okkara ligið í friði og roynt, men boð ná verða sent eftir verju-skipi. So skikkað er, soleiðis fara Bretlands rovfiskiskip við okkum — — — jú »rule Britannia, Britannia rules the waves« jú tað fáa vit at kenna, tíverri. — — —

Vit leita so upp undir Ísland — tað hava vit gjørt leingi. — Á Íslandi, sum er eitt sjálvbjargið ríki í kongsfelagskapi við Dan-mørk, býr eitt fólk, sum er nær skylt við okkum — kann vera neyvan so nær, sum Danir nú eru tað! — og hetta fólk og tess lógir forða ikki okkum at koma teim nær á ein og hvønn hátt, vit sjálvir vilja. Teir hava ikki skip, sum jagstra okkara fiski-menn, vit líða ongan vansa har. — Teir hava ívaleytt sjálvir brók

fyri tí fiski, ið finnst við teirra strendur, men teir koyra okkum ikki burtur, tvørtmóti, teir bjóða okkum til sín; vit eru frændur teirra, limir av sama felagsríki. Vit fiska við okkara gamla reidskapi við teirra stren-dur, nær við og langt frá landi, og vit rógva út inni á firðum teirra, vit hava altíð staðið okk-um væl við teir og eru komnir væl ásamt.

Okkara fiskimenn skulu ikki »visiterast« áður teir fara til Íslands, og ongantíð hevur nakar hoyrt nakað ljótt um okkara fólk har uppi á tann hátt. — Tað er ikki sori, at okkurt kann hava verið sagt um okkara fiski-menn, at teir hava verið nær-gangandi har uppi, t. d. undir fuglabjörgum, men nú er langt síðan, at nakað soverðið er frætt, og kann væl henda, at nóg so nógv hevur verið avgjort tá frá hevur verið sagt. —

Sum viðurskiftini eru nú, síðan Ísland varð sjálvbjargið ríki, soleiðis hava tey verið alt tað vit vita um, og síðan Føroy-ingar fóru at leita upp til Ísland at fiska. Ongantíð var har annarleiðis enn heima hjá okkum sjálvum, háðir partar samdust sum frændafólk eiga. — Men hví er annarleiðis í Grønlandi? —

Fyri o. u. 1000 árum síðani funnu okkara skyldmenn á Ís-landi leiðina til Grønlands og búsettust har. Í teim tveimum bygðunum á Vesturgrønlandi — Eystur- og Vesturbygdini — báðu teirra eftirmenn í fleiri hundráð ár, og aftaná at krist-indómurin hevði fest rótur har, livdu teir har eitt ríkt mentun-arliv, andiligt og materielt. Hetta sæst skiliga av teir leivdum sum eru fundnar og enn finnst har uppi.

Hetta fólk var okkara frændir runnið av somu rót sum vit, Ís-lendingar, Norðmenn og Danir; men teir doyðu út, »sleptir upp á fjall« sum teir vóru av frænd-um sínum eystan hav. Men ikki bert av teirri orsök, at teir vóru »sleptir upp á fjall«, doyðu teir út, ein onnur hjálp skuldi til fyri heilt at fáa lívið av teimum.

Norðanfrá kom eitt fólk, úr Norðasiu kom tað, tvørtur um Norðameriku vandraði tað, og í skinnbátum sínum kom tað yvir sund og hav og lendi í Grønlandi — Skrælingar nevndu norðbúgvarnir hetta fólkaslag.

Hetta asiatiska polarfólkið, runnið av eini heilt aðrari rót enn vit, og ikki frá síni allar-fyrstu upprunan í ætt við okk-um, hetta fólkid er tað sum

gevir okkara frændum uppi í Grønlandi menubrestin. Hetta fólk var gjøgnum øldir soleiðis vant við lívið har uppi í kuld-anum, at tað hevði evni til at liva og trívast har, har Norð-mennirnir — av tí at øll tilförla av korni og tilfukum steiðgaði — avtrivnaðust og so við og við mistu alla lívsmegi. — Teir vóru tá lættir at fáa enda á hjá Skræ-lingunum. —

Hesir hava so ígjøgnum lang-ar tíðir livað í Grønlandi, og eingin visti um, at teir vóru har fyrr enn í fyrsta parti av átjanda öld, t. v. s. fyri 200 árum síðani. —

Er tað fyri hetta fólk og tess mistu alla lívsmegi, at teir vóru frá tí landi, sum frændur okkara funnu og bygdu?

Hvi?!

Soleiðis spyr mangur maður, og eingin hevur, sum áður sagt, fingið svar.

Í Norðurameriku báði, tá Fransar og Onglendingar lendu har, eitt fólk, reytt av skinsliti, sum fekk navnði *Indianarar* — vit vita øll hví. — Í mong ár varð forður heiskur bardagi millum hesi fólk, og hann end-aði við — sjálvsagt — at Evropa-mennir vórðu við yvirlutun, teir høvdu jú betri vápn: byrsu og brennivín, og tað uppruna-liga fólkid var við at tinas burtur, tað hevði ikki megi til at vera við í lívsins kappleiki. —

Nú hava Amerikanarnir, fyri at hetta gamla landsins fólk ikki skal doyggja út, latið tað fingið vissar partar av landinum — Territorier — at búgva í uttan at verða órógvað. — Hesi indianarterritorier eru, sum vit hava sagt, gjørd fyri at verja leivdirnar av hesum fólki, sum var við at verða oytt av teim »hvitum«, frá undirgongd. — Eins og vissi djór verða friðaði, so tað ikki er loyviligt at skjóta ella á annan hátt oyða tey, er hetta fólk friðað. — Var tað ikki tað, var tað vígt til undirgongd í ein-um landi, har lóg og rættur er í verri hondum enn nakra aðra staðni í verðini — (er hetta ov nógv sagt?)

Fara vit nú at hyggja at Skræ-lingunum í Grønlandi saman við Indianarunum í Ameriku, siggja vit, at eingin samanburður er mugiligur millum hesi fólk og teirra viðurskifti.

Skrælingar, hetta ikki-evropisk fólk, sum trondi inn í eitt ev-ropeisk land og oyddi tess íbúgvavar, teir hava og skulu verða við at hava eina-ognarnætt-in til hetta land, sum tí, fyri teirra skuld, verður stongt fyri øllum teim, sum eru av somu rót sum teir, ið av fyrstan tíð bygdu

landið men — sum nevnt — vóru oyddir av Skrælingum.

Haraftur ímóti:

Indianarnir, hitt upprunaliga fólkid í Amerika, hava ikki eina-ognarrættin til tað land, har teirra fedrar ígjøgnum øldir høvdu livað teirra fría óbunda liv, til Fransar og Onglendingar komu og lögdu land teirra undir seg. —

Tað er ikki okkara hugsan, at Skrælingarnir í Grønlandi skulu steingjast inni í einum króki í hesum stóra landi, men tað er okkara og so mangans hugsan, bæði her og niðri í Danmark, at har átti í *hvussu* er sól og vindur at verið býtt líka.

Vit koma møguliga aftur seinri til henda spurning.

„Føroyatíðindi“

tykist at hava fingið ein seran, sjúkan »kærleika« til okkara, tó at vit ongantíð hava ætlað at rora ella hava rørt ein finger fyri at geva blaðinum nakað at skriva um viðvíkjandi okkum.

Sannheit at siga, so er Suður-oeyggin í okkara eygum nakað fjri seg sjálfan, so vit hugsa sjáldan um hana og hennara blað.

Tó hevur hetta blað, sum enn verður sent okkum, spilt heilt nógv reglur uppá okkum. Tað mesta av tí er tíverri skrivað av einum so lærðum skapningi, at vit illa, ógvuliga illa, duga at fata tað. Men — tað ger eisini tað sama, vita hava ikki nakað at gera við tað, huldumannatos sum tað er.

Vit hava — tað er menniskj-anstigt — tó sitið og hugsað um, hvat ella hvør ið fjalar seg aftanfyri eitt lítið n og merki-ligari: sjógarpur. Lítla n finst næstan í hvørjum orði, har eru Mortensen, Thomsen, Benned-sen, Hansen, Petersen, Joensen, og har er mangt annað. Men sjógarpur? Hvar finnst teir har, tað er ein gáta.

Og haldið okkum til góðar, eina ferð enn siga vit at ikki verður hildið kjak við ein ella fleiri huldufólk, hetta sum ikki torir upp í ljósið. — Lat tað pynta seg og sína ræðslu fyri at koma upp í ljósan dag við so nógvum føgur og lærðum orð-um, sum tað vil.

Nú kann lítla n koma aftur so mangar ferðir, tað vil, tað fær ikki svar frá blaðsins stjórn á nakran hátt; hetta er seinasta ferð, at vit leggja pappir og blekk til. —

Tað tænar ikki at skriva við ongum navni undir og venta svar, tað kemur ikki — uppi er!